

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA ȘIBOT (JUD. ALBA)

Încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea la Șibot (jud. Alba) au fost semnalate, lîngă drumul ce duce din gară spre localitatea Vinerea, aproape de fosta clădire a „poștalionului”, substructiile unor edificii romane, precum și numeros material tegular provenind de la o așezare rurală romană, probabil un *vicus* sau numai o *villa rustica*¹ (fig. 1/1). Tot în această perioadă au fost descoperite, printre materialul tegular sus-amintit, cărămizi purtînd stampila ASCLEPI², numele unui cunoscut producător de *tegulae* din regiune³.

La începutul secolului al XX-lea (1903) în albia rîului Cugir, lîngă localitatea Vinerea, a fost descoperit un fragment de *umbo* din bronz, avînd în cîmpul central al registrului de jos un *leu* păsind spre dreapta, emblema *Legiunii a XIII-a Gemina*⁴.

După părerea unor cercetători fragmentul de *umbo* a putut ajunge în albia rîului Cugir fie cu ocazia unor lupte purtate în timpul provinciei, fie în timpul retragerii legiunii din Dacia⁵.

În toamna anului 1979, în apropierea zonei din Șibot unde au fost descoperite, în trecut, urme de locuire romană, pe partea stîngă a liniei C.F.R. Șibot—Cugir au fost observate, în terenul arabil, materiale de construcție, piatră de rîu și fragmente tegulare răvășite și degradate de către rulajul repetat produs de lucrările agricole mecanizate, executate în decursul anilor. Aceste materiale de construcție provin de la substructiile a mai multe clădiri romane ce au fost amplasate pe ambele laturi ale unei fișii de pietriș ce reprezintă urma unui drum roman, verosimil o *via glarea strata*⁶ (fig. 1/2).

Situatia prezentată, adică dispersarea de către lucrările agricole a materialului de construcție pe suprafețe mai mari decît cele pe care presupunem că le-au ocupat clădirile inițial, nu ne permite să facem precizări privind dimensiunile originale. De asemenea, în toamna aceluiasi an (1979), în partea de hotar denumită „Baltă”, în spatele fermei zootehnice a C.A.P. Șibot (fig. 1/3), pe terenul unei foste cărămidării moderne care a fost nivelată și redată în circuitul agricol, au fost descoperite urmele unci vître, ale unui cupitor roman de ars cărămidă. Din această vatră provin mai multe fragmente tegulare, unele vitrificate și deformate puternic din cauza unui contact mai intens cu focul. Un fragment mai mare, avînd

¹ G. Téglás, în *FöldtKözl.*, XIX, 1881, p. 85; idem, în *HTRTE*, I, p. 149; Rep. ms.; OTS, p. 135; I. I. Russu, în *IDR*, III/3.

² D. Tudor, *op. cit.*, p. 135.

³ CIL, III, 8075, 34; OTS, p. 118; N. Branga, *Tegulac private din Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în Sargetia*, XI—XII, 1974—75, p. 86.

⁴ I. Winkler, M. D. Lazăr, *Emblema legiunii a XIII-a Gemina pe un fragment de umbo, în Sargetia*, XIII, 1977, p. 271.

⁵ G. Téglás, *A legio XIII Gemina jelvényét mutató bronztábla-törenék*, în *MKE*, VIII, 1914, p. 209; I. Winkler, M. D. Lazăr, *op. cit.*, p. 201.

⁶ A. S. Ștefan, în *Encyclopædia civilizației române* (în continuare, prescurtarea *Encyclopædia*), București, 1982, p. 284.

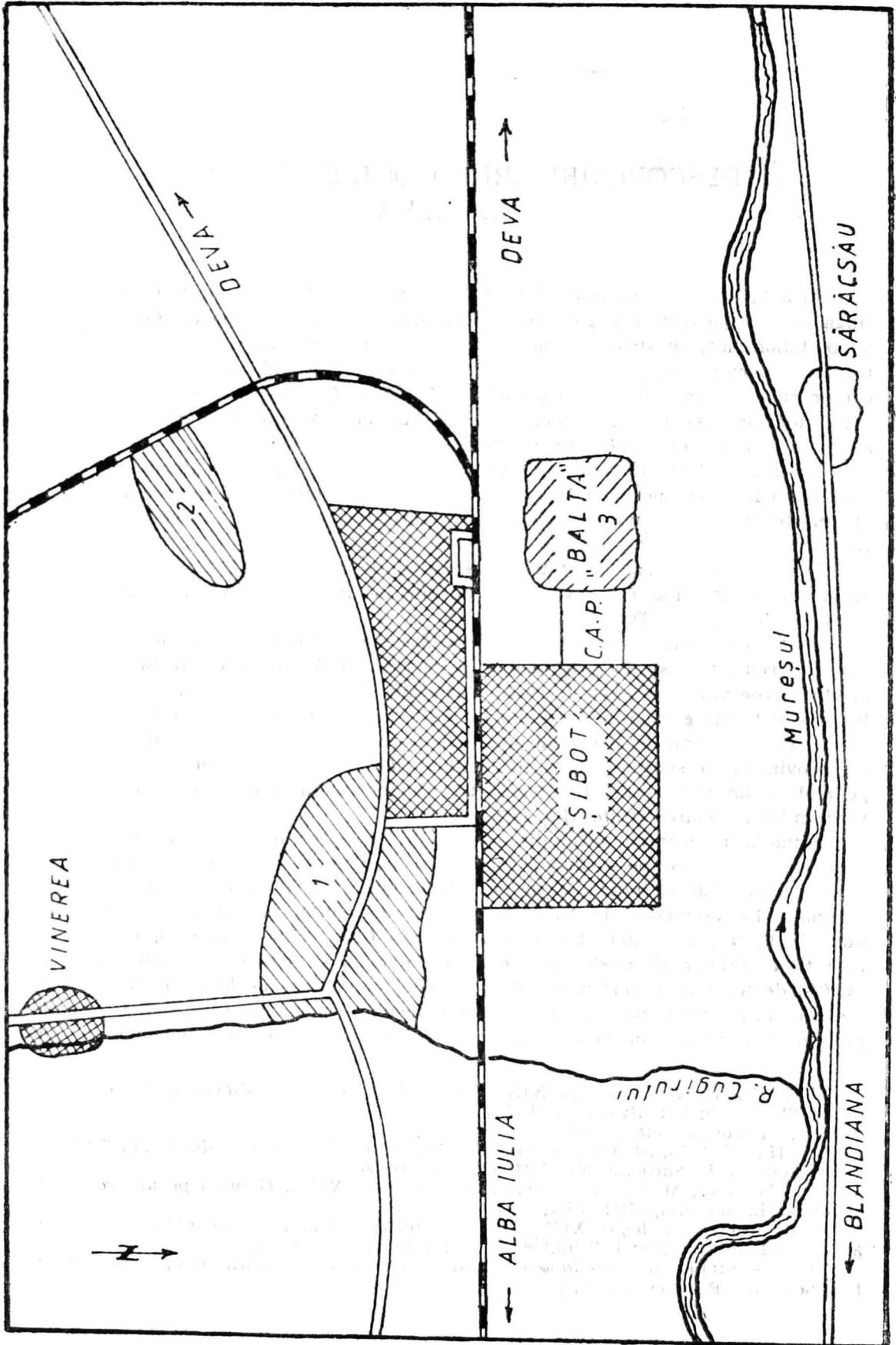

Fig. 2. Fragment de cărămidă cu ștampila [LE]G XIII_G.

ca degresant un nisip grosier cu multe granule de cuart, poartă ștampila LEG XIII G și un semn digital în formă de cerc, executat în centrul cărămidăi (fig. 2). Fragmentul cu inscripția se pare că provine de la o cărămidă mai mare (bipedală) specia A_2^7 , având următoarele dimensiuni: lungimea 23,5 cm, lățimea 14 cm și grosimea 4,6 cm. Ștampila este simplă, dreptunghiulară, de tipul a^8 , fragmentată, lipsindu-i primele două litere, prezentându-se după cum urmează [LE]G XIII G (fig. 3), fără antroponim. Dimensiunile cartușului fragmentat sunt: lungimea 14 cm, lățimea 4 cm, iar cele ale literelor în relief sunt: înălțimea 2,9 cm și grosimea 0,3 cm.

Tot din această zonă a cuporului de ars cărămidă au mai fost descoperite și fragmente de ceramică care, după factură și formă, provin de la vase provinciale romane (fig. 4), utilizate de către soldații care au lucrat în această *officina* cu caracter temporar.

Materialele arheologice prezentate, precum și situația fizico-geografică în al cărei context au fost descoperite, obligă la cîteva consideraționi.

⁷ C. L. Băluță, I. Berciu, *Pedites și Equites Singulares din Dacia*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 113, fig. 2.

⁸ *Idem*, p. 114, fig. 3.

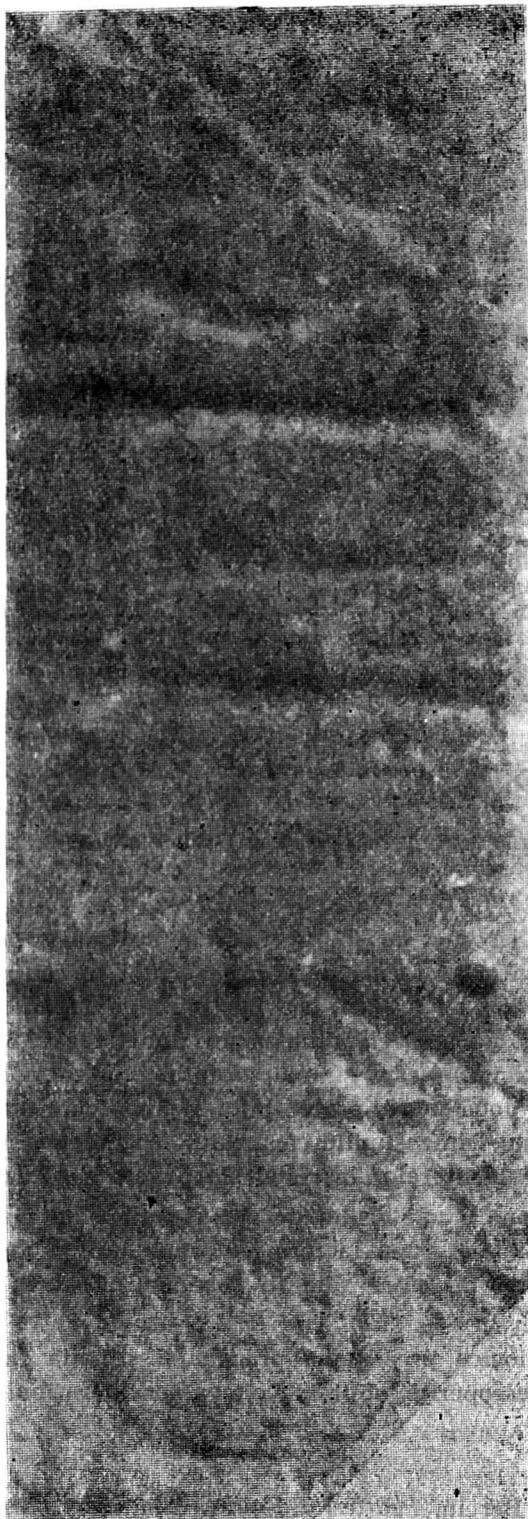

Fig. 3. Stampila cu inscripția [LE]G XIII G.

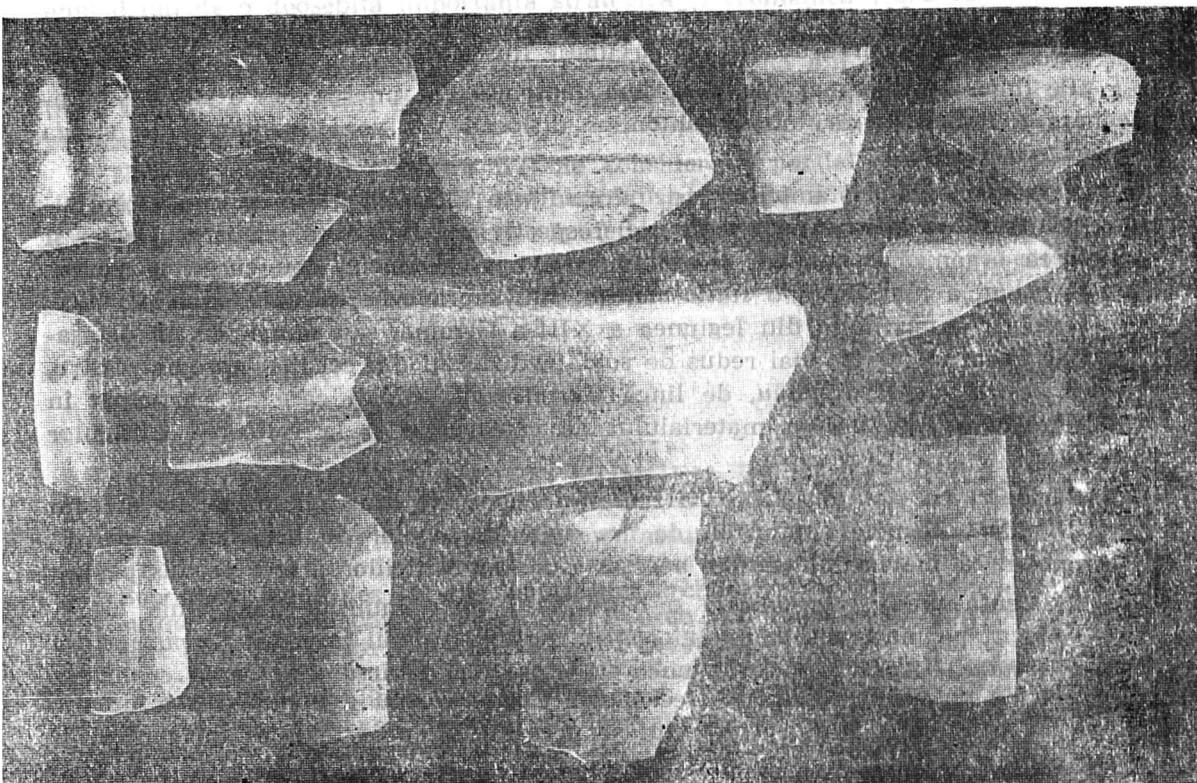

Fig. 4. Fragmente de ceramică provincială romană.

În întreaga perioadă de stăpiniere română a provinciei Dacia Superior, respectiv Dacia Apulensis, legiunea a XIII-a Gemina având sediul la *Apulum* a staționat în permanență în această provincie⁹.

Pentru supravegherea zonelor de importanță strategico-economică și pentru a lăua parte în mod activ la construirea diferitelor obiective cu caracter militar sau administrativ, legiunea a detășat temporar sau permanent numeroase vexilații¹⁰.

Este verosimil ca una dintre aceste subunități, o vexillatio sau numai un de-tasament mai mic, să fi fost cantonată la Sibot, având sarcina de a supraveghea bifurcarea drumului roman care se indrepta în parte către Munții Cugirului, în parte către *Apulum*, *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana)* și *Micia*. Traseul *Apulum—Micia* a prezentat o deosebită importanță strategică și economică, fiind restaurat în timpul lui *Trebonianus Gallus* și *Volusianus* (251—253)¹¹. Tot în sarcina acestei subunități trebuie să fi fost și supravegherea și asigurarea securității transporturi-

⁹ M. Macrea, în *IstRom*, I, p. 371; V. Moga, *Contribuții la istoricul legiunii a XIII-a Gemina*, în *Apulum*, IX, 1971, p. 323—329; Șt. Pascu, *Apoulon—Apulum—Alba Iulia. Continuitate, romanitate, unitate*, în *AIA*, XVIII, 1975, p. 12; G. Bakó, *O vexilație a Legiunii XIII Gemina în sud-estul Transilvaniei*, în *SCIVA*, 28, 1977, p. 198; A. Aricescu, în *Enciclopedia*, p. 423—424.

¹⁰ V. Moga, *Detașamentele legiunii a XIII-a Gemina în Dacia*, în *Apulum*, X, 1972, p. 151—164; I. I. Russu, *Contribuții epigrafice la istoria Daciei romane (III)*, în *AIA*, XVIII, 1975, p. 48—54; G. Bakó, *op. cit.*, p. 195; V. Moga, *Legiunea a XIII-a Gemina (rezumatul tezei de doctorat)*, Cluj-Napoca, 1981, p. 10.

¹¹ M. Macrea, *op. cit.*, p. 406; OTS, p. 121; C. Vlădescu, în *Dicționarul de istorie veche a României* (folosim prescurtarea de *Dicționar*), București, 1976, p. 612; M. Zahariade, *Trupele de origine hispanică în Dacia*, în *SCIVA*, 27, 1976, 4, p. 491.

lor nautice de pe Mureș din această zonă unde drumul roman este construit aproape paralel cu această arteră de intensă circulație fluvială¹³.

Pe lingă cele de mai sus, o sarcină deosebită era ținerea sub o strictă supraveghere a noilor așezări ale autohtonilor dislocați din zona montană, din stînga și dreapta Mureșului.

Forma simplă a ștampiciei¹⁴ ne îndreptățește să incadrăm producerea cărămidelor de la Șibot într-o epocă timpurie, respectiv imediat după ocuparea Daciei și începerea organizării militare și administrative a provinciei nou cucerite. Atunci, așa la Șibot, a luat ființă o *statio-mansio*, sub supravegherea unui *beneficiarius*¹⁵, încadrată cu o *rexillatio* din legiunea a XIII-a Gemina, sau numai cu un detașament ce avea un număr mai redus de soldați, dizlocați din cel mai apropiat castru, posibil castrul de la *Cigmău*, de lingă *Germisara*¹⁶, soldați care au participat în mod efectiv la producerea materialului de construcție și la ridicarea edificiilor necesare.

Cărămizi cu ștampila LEG XIII G sunt cunoscute din mai multe așezări din Transilvania¹⁷. Urmele cuptorului de ars material tegular de la Șibot ne permit să afirmăm că materialul tegular necesar ridicării edificiilor a fost produs pe loc.

Existența unei *statio-mansio* o bănuim în zona amintită lingă linia C.F.R. Șibot—Cugir, pe marginea drumului roman, posibil drumul imperial *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana)—Apulum* care se unea undeva lingă Lancrâm și Oarda cu artera ce venea de pe valea Oltului și trecea prin *Cedonia*¹⁸ sau este numai o bifurcație ce se îndrepta spre Munții Cugirului și necesita un post înaintat de control și supraveghere.

Este foarte verosimil ca *umbo*-ul descoperit în apa Cugirului să fi aparținut unui soldat din garnizoana de la Șibot și pierdut în exercițiul funcțiunii.

În concluzie, faza actuală a cercetărilor și informațiile pe care le deținem, situația fizico-geografică în care este amplasat acest complex arheologic, suprafața relativ mare pe care au fost descoperite urmele de locuire romană, pledează pentru existența la Șibot a unei prospere așezări rurale romane, un *vicus* sau un *pagus*, verosimil *Burticum*¹⁹, care s-a dezvoltat în mijlocul unui șes roditor (Cimpul Piinii), pe lingă o importantă *statio-mansio*. Așezarea a fost amplasată la marginea

¹² D. Tudor, în *IstRom*, I, p. 106; OTS, p. 121, 128, 157; L. Mărghitan, *Contribuții referitoare la sistemul vamal din cadrul Banatului în epoca romană*, în *Tibiscus*, III, 1974, p. 108—109; M. Zahariade, op. cit., p. 491; L. Mărghitan, *Considerații referitoare la drumul comercial roman de pe valea Mureșului inferior*, în *Ziridava*, IX, 1978, p. 50—51; V. Moga, op. cit., p. 10.

¹³ T.I.R. L 34, București, 1969, p. 101; I. I. Russu, *Inscriptiones tegularum legionis XIII Geminae*, în *Apulum*, V, 1965, p. 217—232; V. Moga, *Contribuții în legătură cu officina și produsele tegulare ale legiunii XIII Gemina la Apulum*, în *ActaMN*, XIII, 1976, p. 194; G. Bakó, op. cit., p. 198; I. I. Russu, în *IDR*, III/3; V. Moga, *Legiunea a XIII-a Gemina* (rezumatul tezei de doctorat), Cluj-Napoca, 1981, p. 11.

¹⁴ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969, p. 146—147; D. M. Pipidi, în *Dicționar*, p. 550; A. S. Stefan, în *Enciclopedia*, p. 732.

¹⁵ O. Floca, *Ghid al Regiunii Hunedoara*, Deva, 1957, p. 9; M. Macrea, în *IstRom*, I, p. 369, 376; OTS, p. 130—134; I. Glodariu, în *Dicționar*, p. 161.

¹⁶ V. Moga, *Detașamentele legiunii a XIII-a Gemina în Dacia*, în *Apulum*, X, 1972, p. 159—161 (cu bibliografia problemei); G. Bakó, op. cit., p. 198.

¹⁷ OTS, p. 141; C. Vlădescu, op. cit., p. 612; I. H. Crișan, în *Enciclopedia*, p. 178.

¹⁸ V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 270; idem, ediția 1982, p. 158; OTS, p. 135 (cu bibliografia problemei).

unui drum de o deosebită importanță strategică și economică¹⁹, drumul imperial ce lega *Apulum* cu *Sarmizegetusa (Ulpia Traiana)* și *Micia*, având asigurată paza de către o subunitate a legiunii a XIII-a *Gemina*, dislocată din cel mai apropiat castru²⁰. Din lipsa de dovezi epigrafice nu putem nominaliza formațiunea militară din garnizoana de la Șibot.

Natural, concluziile noastre trebuie considerate, parțial, ca ipoteze de lucru ce urmează a fi verificate prin continuarea sistematică a lucrărilor de cercetare, urmând a fi elucidate toate aspectele ipotetice, iar noile descoperiri să aducă contribuții mai ample la cunoașterea acestor așezări militaro-civile, imbogățindu-se, totodată, și repertoriul lor.

ION T. LIPOVAN

ARCHÄOLOGISCHE ENTDECKUNGEN IN ȘIBOT (KR. ALBA)

(Zusammenfassung)

Schon am Ende des 19. Jhs. wurde auf archäologische Funde aus der Römerzeit aufmerksam gemacht, nachdem hier Spuren von Bauten, Tonscherben, Ziegeln und eine Ziegel mit dem Stempel ASCLEPI geborgen wurden.

Im Jahre 1979 wurden andere Spuren römischer Herkunft geborgen, und zwar, unweit der Bahnlinie die von Șibot nach Cugir führt, kamen Überreste eines Weges und verschiedener Bauten ans Tageslicht, während im Flur „Baltă“ ein Ziegelofen, ein Ziegelbruchstück mit dem Stempel [LE]G XIII G und mehrere Tonscherben provinzialrömischer Herkunft vom Verfasser entdeckt wurden.

Ältere, bzw. auch diese neueren Funde scheinen einen Beweis zu stellen, daß hier eine *statio-mansio*, eine ländliche Siedlung (*pagus*), vielleicht *Burticum*, stand und höchstwahrscheinlich von einer Abteilung der XIII. Gemina Legion bewacht wurde, die auch die Aufsicht der ganzen Gegend durchzuführen hatte.

¹⁹ C. Vlădescu, *op. cit.*, p. 612; M. Zahariade, *op. cit.*, p. 491; A. S. Stefan, *op. cit.*, p. 283—285.

²⁰ Vezi nota 15.